

A KTI 2011. évi kutatási céljai

A **piac és vállalatelméleti kutatások** terén befejeződnek a munkálatok a Verseny és szabályozás 2010 című kiadványokon, amelyben a szerzők többek között az internet- és médiaszabályozás kérdéseit, közgazdasági problémáit elemzik. A Verseny és szabályozás korábbi köteteiből készült angol nyelvű válogatás összeállítására a pénzügyi források előteremtése esetén kerül sor. A jogalkalmazási közgazdaságtan (forensic economics) helye a piac- és vállalatelméletben és a jogi, hatósági eljárásokban címmel új kutatás indul.

A hálózatos szolgáltatások piacainak liberalizálódásával foglalkozó kutatásokban vizsgálni fogják a szolgáltatóváltással összefüggő költségek nagyságát, a fogyasztói döntés körülményeit és a szolgáltatók magatartását. Olyan elemzési eszköztár kialakítása folyik, amellyel az áttérési költségek összetevői, a piaci struktúrára gyakorolt hatásai és a megfelelő szabályozási/versenypolitikai eszközök kiválasztásának kérdései egy-egy konkrét esetben elemezhetőek lesznek. A nemzetközi tapasztalatok alapján meghatározásra kerülnek a hazai körülmények között alkalmazható vizsgálati módszerek, monitoring lehetőségek. A kutatás felméri, hogy az egyetemes szolgáltatás nyújtása következtében mely ágazatokban milyen mértékű többletköltségek merülnek fel és ezekhez milyen finanszírozási rezsimek tartoznak. A nemzetközi tapasztalatok alapján mérlegelni lehet, hogy a hazai szabályozás mennyiben járul hozzá a liberalizálódó piacok működési hatékonyságának javulásához.

A kutatócsoport a hazai szabályozási és piaci környezetben bekövetkezett és valószínűsíthető változások hatásait a hazai erőmű-fejlesztési tervek megvalósulásán, a hazai árampiac versenyviszonyain és a hazai villamosenergia-piac egy fontos részpiacán, a szabályozási piacon keresztül is vizsgálja.

A nagyvállalatok, mint nemzeti bajnokok című kutatási programban a magyar gazdaság legnagyobb cégének, a MOL Nyrt-nek az állammal fenntartott kapcsolatrendszere a kutatás tárgya. Az elmúlt másfél évtizedben a céget az állam megkülönböztetett bánásmódban részesítette: ez megfigyelhető volt a privatizáció folyamatában, a vállalatot az ellenségesnek minősített felvásárlástól védő szabályozás létrehozásakor, a vállalat ilyen irányú, saját kezdeményezésű felvásárlási és divesztíciós törekvéseinek a támogatásakor, regionális vezetőszerpének kiépítésében. A nemzeti bajnok státuszába emelt vállalattal kapcsolatos állami magatartás feszegette, esetenként túl is lépte az uniós szabályozás által létrehozott határokat, mivel úgy hozta kedvezőbb versenyhelyzetbe a céget, hogy közben más piaci szereplők mozgásterét korlátozta. Az elemzés a magyar gazdaságban e kivételesnek számító kapcsolat, egymásrautaltság részleteit mutatja majd be.

A kockázati-tőke-finanszírozás fejlődésének nemzetközi és hazai tendenciáit vizsgáló kutatás keretében 2011-ben egy olyan monográfia készül, amely összefoglaló áttekintést nyújt a kockázati- és magántőke-ipar működési módjáról, valamint történeti fejlődéséről Közép-Kelet-Európában, ezen belül kiemelten Magyarországon. A monográfia bemutatja a kockázati- és magántőke-ipar forrásainak, valamint befektetéseinek elmúlt húsz évben végbement változásait. Ennek keretében kiemelten vizsgálja az ágazat tőkeellátásában az állami részvétel szerepét és eredményességét, különös tekintettel az innováció előmozdítására. A készülő anyag hiánypótló szerepét nemcsak az ágazatra vonatkozó statisztikai adatok mindeddig hiányzó rendszerbe foglalása valószínűsíti, hanem azon adatok első ízben történő publikálása is, amelyek a rendszerváltás óta - az üzleti sajtóból megtudhatóan - kockázati- és magántőke-befektetésben részesült magyarországi székhelyű cégek, valamint a befektetést végző alapok illetve kezelőik megismerését teszi lehetővé.

A közbeszerzések szabályozásával foglalkozó kutatás az optimális beszerzési eljárás megválasztásának kérdését, valamint a szerződéskötéstől való elállás problémáját kooperatív játékelméleti modellek segítségével vizsgálja.

A magyar üzemanyagpiac árképzési és versenymodelljének vizsgálata a magyar piacon megvalósult két összefonódás piaci árakra gyakorolt hatásait vizsgálja, valamint azt teszteli, hogy a nagykereskedelmi ár változásának beépülése a kiskereskedelmi árakba függ-e az adott lokális piac szerkezetétől.

A kutatás-fejlesztés témakörében a csoport a biztonságpolitikának az európai kutatási együttműködésekre gyakorolt hatásaival és az innovációk és tudás alapú vállalkozások növekedésre és jólétre gyakorolt hatásával foglalkozik.

A makroökonómia és növekedés témában a vállalatok különbözőségének szerepe a hatékonyság és a külkereskedelmi teljesítmény alakulásában c. OTKA-kutatás a vállalati heterogenitást is figyelembe vevő „új-új” külkereskedelem-elmélet megközelítését követve keres szabályszerűségeket a magyar kivitel növekedésének empirikus elemzése során. Az exportnövekedést felbontja a már korábban is létezett exportkapcsolatok volumenének növekedésére és az új exportáló vállalatok, valamint az új célországokba irányuló exportra.

A tudomány, innováció, vállalatok és piacok a globális világban c. kutatásban az importált gépek vállalati termelékenységére gyakorolt hatását becsülik meg strukturális modell felhasználásával.

Az európai vállalatok a globális gazdaságban: országon belüli szakpolitikák a külső versenyképességért c. kutatás keretében a vállalati felmérés adatainak felhasználásával a 2008-2009-es válságnak a nemzetközi munkamegosztásban való részvételre gyakorolt hatását vizsgálják.

A strukturális átalakulás és gazdasági növekedés c. kutatás kiinduló pontja az, hogy a gazdasági fejlődés egyik alapvető kísérő jelensége az erőforrások szektorok közötti szisztematikus áramlása. A fejlődés korai szakaszában az erőforrások a mezőgazdaságból az iparba és szolgáltatásokba áramlanak. A fejlődés későbbi szakaszában pedig az erőforrások mind a mezőgazdaságból, mind az iparból a szolgáltatásokba áramlanak. A gazdasági növekedés és strukturális átalakulás közötti kapcsolat tanulmányozása fontos a gazdasági növekedést meghatározó erők és a fejlődést akadályozó korlátok megértéséhez. Például fontos lenne tudnunk, hogy a növekedés beindulása és az erőforrásoknak a mezőgazdaságból való kiáramlása között ok-okozati kapcsolat van-e, mert ez segíthet annak megértésében, hogy miért stagnál olyan sok szegény ország hosszú időszakon keresztül. Hasonlóképpen, a fejlett országok termelékenysége másfél évtizeden keresztül stagnált, amely egybeesett azzal az időszakkal, amikor megindult az erőforrásoknak az iparból a szolgáltatások felé való áramlása. A strukturális átalakulás forrásainak megértése nélkül nem tudjuk ezeket a megfigyeléseket interpretálni. A kutatás mind empirikus, mind elméleti megközelítésből kívánja vizsgálni a strukturális átalakulás és a növekedés kapcsolatát.

Az **oktatásgazdaságtani** kutatások körében folytatódik az iskolai elszámoltathatósági rendszerek hozzáadott érték szemléletű modelljeinek vizsgálata és ösztönzési hatásainak elemzése, a tanári munkaerőpiac sajátosságainak és a tanárkiválasztás szelekciós mechanizmusainak vizsgálata, a felsőoktatás finanszírozási, intézményi modelljeinek és felvételi mechanizmusainak kutatása. Elemezni kívánjuk továbbá az iskolai szegregáció mechanizmusait és a szabad iskolaválasztás következményeit, az iskoláskort megelőző kisgyermekkorai hátrányok, a szülői foglalkoztatás és az óvodai ellátórendszer összefüggéseit és a későbbi iskolai teljesítményeket érintő következményeket. Sor kerül az iskolai

szegregáció, illetve integráció interszociális és interetnikai kapcsolatokra, illetve a nem kognitív készségekre gyakorolt hatásainak mérésére.

A középfokú oktatás vizsgálata a középiskolák közötti verseny és középfokú iskolai kínálat és kereslet részletes elemzésével folytatódik: ezen belül a jelentkezési adatok alapján sor kerül a középiskolák iránti kereslet becslésére, a keresletet meghatározó tényezők elemzésére, az iskolák közötti verseny az iskolák eredményességére gyakorolt hatásának vizsgálatára, az iskolai kínálat kereslethez történő alkalmazkodásának, ill. az ezt meghatározó tényezőknek az elemzésére.

Új kutatás indul a „Csalás a kompetenciamérés tesztjein” munkacímmel. Az oktatási mérés-értékelési rendszer nagymértékben az Országos Kompetenciamérésen alapul. Egy amerikai adatokon tesztelt módszert felhasználva [amely a gyanús válaszmegegyezések (suspicious answer strings) vizsgálatán alapul] az adatbázis lehetővé teszi, hogy megnézzük, mekkora arányban csálnak a tanulók ezeken a teszteken.

A **munkapiaci kutatások** csoport folytatja az elmúlt években megkezdett nagyobb kutatásait. Ezek keretében a legfontosabb témák az alábbiak: a recesszió hatásai a magyar foglalkoztatásra és a bérekre, a közsféra munkapiacának működése, különös tekintettel a 2002.-ben véghezvitt 50 százalékos béremelés hatásaira a foglalkoztatásra valamint a bérekre. Folytatódik a munkapiaci státusz és az egészségi állapot szubjektív jólétre gyakorolt hatásainak a vizsgálata, a termékpiacon verseny munkapiacot érintő hatásainak elemzése, az idős és fiatal munkavállalók közötti munkapiaci kapcsolat, a nyugdíjrendszer működése, különös tekintettel az önkéntes nyugdíjbiztosításra, az emberek állami újraelosztáshoz való viszonyának feltérképezése.

A munkaerő-piaci előrejelzés projekt keretében szerkezetváltási folyamatok előrejelzése, a népesség iskolázottságának országos és regionális előrejelzése a feladat; a népesség iskolázottság szerinti összetételének előrejelzésére alkalmas dinamikus mikroszimulációs modell kialakításán keresztül; a különböző iskolai végzettségű és képzettségű középkorú férfiak és nők havi munkaerőpiaci dinamikáját elemezzük a Társi-Educatio Életpálya felmérés alapján, a 2006 és 2009 közötti négy évnyi adatfelvétel felhasználásával.

A **globalizáció** kérdéskörében folytatódik a kutatás a *szolgáltatáskereskedelem és a foglalkoztatás* összefüggéseiről. A vizsgálatok arra terjednek ki, hogy a magyarországi szolgáltatáskereskedelem szintje és változása milyen módon és milyen erővel hatott a hazai foglalkoztatás alakulására közvetlen és közvetett módon. A *nemzetközi termelés-áthelyezés* vizsgálataiban a korábbi adatbázis kiegészítésére kerül sor a 2003-2011-es időszakra, egy további esettanulmány készül (az elektronikai iparról), és a kutatások kiegészülnek K-+F-tevékenységek relokációjának elemzésével. Az a kutatás, amely a *nemzetköziszedő tudás gazdaságban a hazai kis- és középvállalkozások esélyeit* vizsgálta, mégpedig a hazai orvosműszer-gyártás példáján, 2011-ben jut el a publikációs fázisba.

Az **EU-integráció** kérdéskörben az EU koordinált strukturális reformjainak lehetőségei témában összefoglalásra kerülnek a lisszaboni stratégia tapasztalatai, valamint az EU legújabb kezdeményezéseinek fényében újraértékelésre kerülnek az EU-tagországok (s ezen belül az euró-zóna) valamint az EU-intézmények gazdasági kormányzással összefüggő prioritásai. Folytatódik a cseh és a szlovák gazdaságok összehasonlító jellegű vizsgálata az euró közép-európai bevezetése és annak várható hatása szempontjából. Egy korábbi kutatás folytatása lesz a legújabb fejlemények figyelembe vételével a volt szocialista országok külkereskedelmének vizsgálata abból a szempontból, hogy az EU-tagság milyen hatással volt a kereskedelem szerkezetére (technológiai színvonal, ágazaton belüli kereskedelem,

egységárak alakulása, az export ágazati koncentrációjának és földrajzi orientációjának változása). Korábbi vizsgálatok eredményeinek publikációra előkészítése és publikálása történik meg több kutatásban, így a kifelé irányuló külföldi közvetlen beruházások a visegrádi országokban, azok szerepe a regionális integráció erősítésében témában. A határon átnyúló gazdasági és kulturális integrálódási folyamatok sajátos terepe a magyar országhatáron túli régiók gazdasági átalakulásának vizsgálata, amely 2011-ben részben magyarok által lakott városok (Nagyvárad, Dunaszerdahely) gazdasági átalakulására terjed ki. A kutatás foglalkozik a határon túli régiók gazdasági fejlődésével, elemzi az ezek közötti szerkezeti különbségeket.

A **felzárkózás** kérdéskörben a versenyképesség és a (reál, ár-, bér-) felzárkózás témakörében a kutatás kiterjed az ár- (egységérték) és a fajlagos költségszintek nemzetközi összehasonlítására. Fontos feladat a gazdasági válság miatt megtört idősorok mögötti tényezők tisztázása, elsősorban az, hogy mennyiben átmenetiek/tartósak a törést okozó tényezők. A továbbiakban a konvergencia-folyamatok elemzésébe alapvető tényezőként kell bevonni a külső és belső (fiskális) egyensúly alakulását, ezen belül a növekedés külső egyensúlyi korlátját. A növekedés és felzárkózás kutatással, fejlesztéssel és innovációval való elősegítésének kérdéseit a technológiai előrettekintés módszerei, alkalmazhatósága és korlátai a felzárkózó országokban c. kutatás, valamint a TTI-politika módszerei és alkalmazásuk a felzárkózó gazdaságokban c. kutatásban keretében vizsgáljuk; mindkét kutatásban 2011-ben publikációk várhatók

Az **agrárgazdaságtan** területén a kutatócsoport munkája 2011-ben részben a korábbi években folytatott kutatásokon alapul, részben pedig a 2011. évben induló pályázatokon, amelyek az alábbi nagyobb témák köré csoportosíthatóak. A külkereskedelem meghatározó tényezői a kibővült Európai Unióban: 2010-ben lezárult a nemzetközi agrárkereskedelmet vizsgáló négy éves OTKA kutatás. Ebben az évben ennek a kutatásnak a tapasztalatait felhasználva az EU bővülés külkereskedelmi hatásait vizsgáljuk az új tagállamokban a legújabb adatok segítségével. A monetáris politika hatása a mezőgazdasági árakra nemzetközi összehasonlításban: A cél, hogy összehasonlítsuk az eddigi magyar, a szlovén, valamint a lengyel adatokon elért vizsgálatok eredményeit, illetve lehetőség szerint kiterjeszteni a vizsgálatot Csehországra és Romániára. Az élelmiszer árképzés transzparenciája: Egy új FP 7-es program keretében folytatjuk korábbi vizsgálatainkat az ártranszmisszióról és az élelmiszerek árképzéséről. Hatékonyság az európai mezőgazdaságban: A kutatás a magyar mezőgazdaság hatékonyságának vizsgálatát a legújabb adatokkal kibővítve folytatja. Külön kitérve a mezőgazdasági ágazatok hatékonyságával kapcsolatos klasszikus kérdésekre: mint az üzemenagság és hatékonyság közötti kapcsolat, illetve a szervezeti formák és a támogatások hatása a hatékonyságra. A mezőgazdaság vertikális kapcsolatai témán belül folytatódnak az elmúlt években megkezdett munkák. A szövetkezetekre vonatkozó kutatások célja a bizalom jelentősége és lehetséges kialakításának, illetve növelésének, valamint megőrzésének lehetséges módszerei a szövetkezetekben, illetve a nem szövetkezeti alapú termelők együttműködésének eredményeinek vizsgálata. A vidékfejlesztési kutatások a LEADER Program példáján vizsgálják meg az Új Vidékfejlesztési Paradigma működését a gyakorlatban. Mindennek megalapozására két éves, a LEADER magyarországi megvalósítását vizsgáló kutatási program indul, amely bepillantást enged majd abba, hogyan boldogul a reflexív ügynökség a projektállami keretek között.

A több kutatási témával a függőben lévő pályázatok elfogadásának függvényében foglalkozunk. Az első kutatási téma fontos új kutatási irány lehet a jövőben.

A **közpolitikai kutatások** terén a népesség egészségi állapotának magyarázó tényezőit vizsgáló kutatás makroszinten a modellépítés és becslés további (elsősorban poszt-szocialista)

országokra történő kiterjesztésével folytatódik, és kiegészül az egészségi állapot és szubjektív jóllét kölcsönös összefüggéseinek magyar mikro-szintű adatok alapján, illetve az egészségi állapot és a munkapiaci státusz kölcsönös összefüggéseinek magyar és osztrák mikro-szintű adatok alapján történő elemzésével. A támogatások politikai gazdaságtana terén sor kerül az EU támogatások hatékony felhasználásának kérdéseit az aid effectiveness irodalom eredményeivel kibővített támogatás- és fejlesztéspolitikai fogalmi keretben történő vizsgálatára, felvetve az intézményi feltételek, a politikai szempontok elsődlegességét, s megkérdőjelezve a nagy összegű transzferek hatékony, produktív abszorpciójának lehetőségét, különösen az új tagállamokban. A munkapiaci előrejelzés projekthez kapcsolódóan az ágazati előrejelzés vállalati várakozások alapján c. témában két nagymintás vállalati adatfelvételt végeznek valamint, kialakítják a vállalatok gazdálkodási adatait tartalmazó mérlegadatbázist, amelyek információkat szolgáltatnak a munkaerő-piaci kereslet várható alakulását leíró modellszámításokhoz és a várható munkaerő-keresletet előrejelző, rendszeres vállalati empirikus felvételeket alapozhatnak meg. A rejtett gazdaság vizsgálata is folytatódik, a következő években a gazdasági szereplők adózási viselkedésének vizsgálata, valamint a korrupciós jelenségek, a kormányzati kudarcok és a járadékvadászat összefüggéseinek vizsgálata áll a kutatások középpontjában. Ebbe illeszkedik a TAXSIM ágens alapú modell továbbfejlesztése, és az a vizsgálat, amely egy piacvezető cég adózási magatartása és az adott részpiacon az adócsalás elterjedtsége közötti összefüggésre irányul. A korrupcióra vonatkozóan a gazdasági szereplők (vállalatok) várható viselkedését feltételezett korrupciós helyzetekre való feltételezett reakciók elemzésével vizsgáljuk.

A Lendület program keretében felállott új **játékelméleti kutatócsoport** tagjai a jövő évben olyan kooperatív játékokat vizsgálnak, ahol a játékosok közötti együttműködés hat az együttműködésben részt nem vevő cselekvőkre is. Definiálnak egy olyan nonkooperatív játékot melynek egyensúlyi stratégiai profiljai által generált kifizetés-konfigurációk egybeesnek a mag partíciós függvény alakú játékokra való kiterjesztésével, a rekurzív maggal. A rekurzív mag további vizsgálatához szimulációs modellt készítenek, mellyel speciális esetek, gazdasági alkalmazások tulajdonságait vizsgálják.

A partíciós függvény alakú játékokra kapott eredmények általánosításával kiterjesztik a modellt olyan játékokra is, ahol a koalíciók belső struktúrával rendelkeznek, azaz externális hálózati játékokra. Mindez új megközelítést nyújt a hálózatok üzemeltetése, vagy fejlesztése kapcsán felmerülő költségek megosztására, mely e tekintetben teljesen új szemléletű megközelítést nyújt. Az elméleti eredményeket nagyfeszültségű elektromos hálózatok fejlesztési költségeinek megosztására alkalmazzák.

Az externáliák egyes esetekben dinamikus játékokkal modellezhetők. Számtalan dinamikus kooperatív dinamikus modell került bevezetésre; feltérképezik az ezek közötti kapcsolatokat, vagy éppen különbözőségeket analitikus és szimulációs modellek segítségével.

Kétoldali párosító piacok elemzése és párosító mechanizmusok tervezésének témakörében a csoport kutatásai tervei a következők. A párosító piacok - így például a munkapiacok - dinamikájának vizsgálata arra a kérdésre keresi a választ, hogy a piac miként és milyen gyorsan juthat el egy egyensúlyi helyzetbe természetes decentralizált folyamatok révén. Központi párosító mechanizmusokat világszerte alkalmaznak iskolai és egyetemi felvételi eljárásokban, gyakornokok elhelyezésére és vesecseré programokban is (ahol inkompatibilis donor-beteg párok cserélnek vesét hasonló inkompatibilis párokkal), míg hazánkban a középiskolai és felsőoktatási felvételi eljárásokban alkalmaznak központi párosító mechanizmusokat. Csoportunk ehhez kapcsolódó elméleti és gyakorlati kérdéseket kíván vizsgálni. Így például a gyakornokok elhelyezése kapcsán az alapmodell kibővítését annak

MTA KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI INTÉZET

1112 Budapest Budaörsi út 45. Tel.: 309-2652, Fax: 309-2650,

E-mail: fazekas@econ.core.hu Honlap: <http://econ.core.hu/>

---

lehetőségével, hogy a házastársak közös listák megadásával állás-párokra is pályázhatnak. Ez hasonló jellegű problémához vezet, mint a diákok szakpárokra történő jelentkezése a hazai felsőoktatási felvételiben. A probléma elméleti vizsgálata kooperatív játékelméleti modellek segítségével történik, a gyakorlati vizsgálat pedig heurisztikák implementálását és tesztelését jelenti. Szintén a csoportunk tervei között szerepel a magyar és spanyol felsőoktatási felvételi rendszer összehasonlítása, különös tekintettel a stabil ponthatárok módszerére nézve, amely mindkét eljárásban meghatározó szerepet játszik. Ezen túlmenően csoportunk vizsgálni szeretné új hazai párosító mechanizmusok bevezetésének gyakorlati lehetőségét, elsősorban az általános iskolai és óvodai felvételnél és a gyakornokok elhelyezésében.

A fenti kutatások forrásai a költségvetési támogatáson túl a már elnyert hazai és nemzetközi pályázatok (OTKA, OFA, GVH, NFÜ, EU, Világbank), a meglévő kutatási megrendelések (Foglalkoztatási és Szociális Hivatal, NFÜ), valamint esetleges további új pályázatok.